

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Waar?

Indien Ik nu een vader ben, waar is de eerbied voor Mij? en indien Ik een heer ben, waar is de vrees voor Mij?

Maleachi 1 : 6 vv.

Wie kaatst moet de bal verwachten.

Als Israël aan God vraagt: wat doet Ge eigenlijk? dan komt God met zijn tegenvraag: en wat doet gij?

Want God had gezegd: Ik heb u liefgehad (vs 2). En daarop had Israël geantwoord: dat kunt U wel zeggen, — maar waaruit blijkt dat dan? Aan mooie woorden hebben we niets. We willen uw daden wel eens zien. En waar zijn die daden? Waar is uw liefde?

Aan dat volk vraagt de Heere nu: waar is jullie eerbied en jullie vrees? Jullie zeggen toch dat Ik jullie Vader ben en jullie Heer? Nu, een vader wordt geëerd door zijn zoon. En een knecht heeft ontzag voor zijn heer. Als Ik dan jullie Vader ben, waar is dan bij jullie de eerbied voor Mij? En als Ik jullie Heer ben, waar is dan bij jullie de vrees voor Mij?

God vraagt óók niet naar woorden, naar betuigingen van eerbied. Want Hij weet wel: dat zijn ze natuurlijk met Hem eens. Natuurlijk, zeggen ze, daar heeft de Heere recht op, dat we Hem gehoorzamen en dienen, dat we Hem vrezen en eren. Maar God wil ook daden zien. En Hij zegt: wijs me die daden maar eens aan. Als ge Mij vraagt naar de bewijzen van mijn liefde, — dan mag Ik u toch zeker ook wel vragen naar de bewijzen van uw eerbied en uw vrees.

Dat moet Ik wel vragen, want in plaats van eerbied en vrees zie Ik bij u niets anders dan verachting.

Nu, dat begrijpen ze in de verste verte niet, dat God hun dat verwijten kan. Waarmee verachten we dan uw naam? En als God zijn verwijt dan concreet maakt en wijst op de minderwaardige offers die ze brengen, dan weten ze nog minder wat ze ervan denken moeten: onze offers? minderwaardig? wanneer dan? hoe dan? Ze zijn over die offers, die ze brengen, toch heus niet ontevreden.

Maar God is er wel ontevreden over: wanneer ge een blind dier ten offer brengt, is dat dan niet erg? Wanneer ge een kreupel of een ziek dier brengt, is dat niet erg?

Nee, dat vonden zij blijkbaar helemaal niet erg. Dat vonden zij vanzelfsprekend. Een stier die kreupel is en die je dus toch in je bedrijf niet meer gebruiken kunt? Een ziek schaap, dat voor de productie niets meer waard is? Een blind kalf, waarvoor je op de markt heus geen behoorlijke prijs maakt? Dat is toch echt wel goed genoeg voor God. Meer kan God toch zeker niet van ons verwachten in de omstandigheden waarin we verkeren.

Die omstandigheden waren namelijk verre van rooskleurig. En wat doe je dan, als de ziekte in je vee-stapel zit en de productie op een schrikbarende manier terugloopt?

Sta je dan een van de weinige gezonde beesten die je nog hebt zo maar af? Dat zou toch dwaasheid zijn? Zelfmoord? En dat weet God toch ook wel.

Natuurlijk weet God dat wel. Maar God weet ook, dat ze in diezelfde omstandigheden tegenover de een of andere regeringsautoriteit zich niet zouden veroorloven, wat ze tegenover Hem vanzelfsprekend vinden. Stel je maar eens voor, zegt God, dat je van de landvoogd iets gedaan moet zien te krijgen. En dat je de man daarom gunstig wilt stemmen. Je moet nodig een bouwvergunning hebben voor een nieuwe stal. Of je zit te springen om een stuk land, dat je niet bemachtigen kunt zonder zijn toestemming. Dan bied je hem dus een geschenk aan. Maar dan haal je het toch niet in je hoofd, met een wrak stuk vee aan te komen. Nee, dan geef je hem desnoods het beste van je beesten. Dat haal je er toch wel weer uit. Dan geef je hem iets, dat je eigenlijk helemaal niet missen kunt. Want je weet het wel: die landvoogd is niet de eerste de beste. Bij zo iemand kom je niet op een koopje klaar. Allicht niet.

Maar wat je tegenover een landvoogd belachelijk zou vinden, dat vind je tegenover Mij heel vanzelfsprekend.

En dat is het erge. Dat deze mensen het ontstellend gebrek van hun godsdienst niet zien. Want dat bewijst, dat ze de Heere niet zien. Dat ze — ondanks hun mooie woorden — er totaal vreemd aan zijn, dat Hij, de Heere der heerscharen, hun Vader is en hun Heer. Ze hebben hun Vader en hun Heer voor niets in de rekening. Ze zijn ontevreden met Hem: waar is zijn liefde? Maar als God hun vraagt: waar is uw eerbied, uw ontzag? — dan zijn ze stom-verwonderd. Hoe kan God dat vragen?

Waar is de eerbied voor Mij? Waar is de vrees voor Mij?

Is die vraag, is dat verwijt zo vreemd? Is dat werkelijk onbegrijpelijk, dat God dat aan ons zou vragen?

Laten we dan maar eens beginnen, waar God begint. Bij de eredienst.

Eerst komt Gods zegen: genade zij u en vrede! Wie van ons hoort dat nog? Wie van ons springt bij die woorden van vreugde en blijdschap op, omdat dát met óns gebeurt: God zégent ons?

En dan horen we naar de wet. Maar is dat wel waar? Horen we werkelijk? Laten we de geboden van onze God in ons leven binnen dringen? En schamen we ons? Schamen we ons voor Hem?

We bidden. Of laten we de dominee maar bidden? Roepen wij God aan, met heel ons hart? Spreken wij tot Hem vanaf het begin van ons gebed tot het einde toe met kinderlijke eerbied en kinderlijk ontzag?

En we zingen. Maar dat is alweer: we bidden en we danken. We doen onze handen niet samen, we sluiten onze ogen niet. Maar psalmen zingen, — dat is even goed: bidden en danken. Dat is: mij beë met opgeheven

handen klimm' voor uw heilig aangezicht, als reukwerk voor u toegericht, als offers die voor u, Heer, branden. En hoe vaak zingen we gedachteloos maar wat heen. Zingen we de geweldigste dingen, terwijl we verveeld zitten rond te kijken.

De preek? Maar ondanks alle hoogdravende woorden over de ambtelijke bediening des Woords lijken we vaak bitter weinig op het hert, dat dorst naar de waterstromen en dat, als het water gevonden heeft, drinkt, drinkt, drinkt, ook al is het water wat modderig, zelfs al is er een luchtje aan.

We hebben meer weg van de chemicus, die in zijn laboratorium eerst eens een kritisch onderzoek gaat instellen of dat vocht in zijn reageerbuisje wel zuiver H₂O is.

En dan, aan het eind, de zegen weer. De zegen van de Heere. Maar wij zijn druk bezig met onze handschoenen en tegelijk met het „amen“ hebben we onze jas al dichtgeknoopt, of we hebben de hand al in de zak voor — eindelijk! — een cigaret.

Dat is onze eredienst. Ja, en dan komt natuurlijk ook de rest. Dan gaat die vraag van God ook klemmen met betrekking tot ons leven, ons werk, onze drukte. Want het is niet de vraag, of wij onze vroomheid wel vroom genoeg, onze ijver wel ijverig genoeg, onze gehoorzaamheid wel gehoorzaam genoeg vinden. Maar of we er werkelijk op uit zijn, God het enige te geven wat bij Hem past: alles. Want dat alleen is goed genoeg voor Hem.

Wij maken ons vaak zo gemakkelijk af van Hem. Meer hoeft echt niet, zeggen we dan. En we kunnen het ook werkelijk wel verdedigen, waarom we niet meer hoeven te doen. Natuurlijk, er mankeert wel wat aan. Maar is dat nu erg? En dat wil zeggen: het is heus wel goed genoeg. Goed genoeg voor God.

Maar God zegt: het lijkt er niet op. Niet, omdat ge op die manier niets van Mij gedaan krijgt. Maar omdat Ik u reeds alles gegeven heb. Ik heb u liefgehad.

Ik ben toch uw Vader. Ik heb alles gedaan voor u. Waar is nu uw eerbied voor Mij? Ik ben toch uw Heer. Ik heb u, genadig, onder mijn heerschappij gebracht. En zo heb Ik u het leven gegeven. Waar is nu uw vrees voor Mij?

Ik ben uw God. Waar blijkt dat nu, dat gij mijn volk zijt? Niet een volk, dat Mij wel een beetje in ere houdt, een volk dat wel het een en ander voor Mij over heeft, een volk, dat dure woorden spreekt. Maar mijn volk, dat lééft voor Mij. Dat roept tot Mij. Dat juicht over Mij. Dat Mij dient met de volheid van zijn leven.

God, die dat vraagt, is de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die zijn Zoon voor ons heeft laten sterven opdat wij die leven niet meer voor onszelf zouden leven maar voor Hem, die voor ons gestorven is en opgewekt.

Wij hoeven dat werkelijk niet meer te vragen: waar is Gods liefde? Maar omdat dat waar is, dat God ons heeft liefgehad, daarom moeten we eens naar onszelf kijken, naar onze kerkgang, naar ons leven, naar

ons zingen en bidden in de kerk en thuis, naar onze visites en kerkelijke vergaderingen. Want daar kijkt God ook naar.

En God wil het dáár zien: niet wat wij vroomheid noemen en godsdienstigheid en eerbied. Want dat valt makkelijk aan te wijzen.

Maar....

Maar hoe vaak staan we met lege handen als God ons dat vraagt: Ik ben uw Vader. Wijs het me nu maar aan: wáár is de eerbied voor Mij? En Ik ben uw Heer. Laat het me nu maar zien: wáár is de vrees voor Mij? Waar?

Haulerwijk.

J. Keuning.

Over de „vrijmaking” als acte van trouw

IX.

20. Vrijmaking geen garantie voor blijvende trouw

Bij de overweging van de vrijmaking als een gebeuren in het verleden waardoor God de kerken en haar leden tot nieuwe gehoorzaamheid bracht, zullen we ons voorts goed moeten realiseren dat dit historisch feit als zodanig, geen enkele garantie biedt voor blijvende, gelovige, kerkelijke trouw.

Er leeft in de harten van alle leden der kerk ook altijd, en wel als gevolg van de oerzonde der mensen, n.l. de „zelfzucht” en de „ijdelheid” (Fil. 2 : 3), óók de neiging om zich op een daad, een zegen, een gave van God in het verleden, en op de daardoor bewerkte situatie en ervaringen te verhoovaardigen en daarop te vertrouwen. Wanneer deze hoogmoed en dit valse vertrouwen het hart gaan vervullen verzwakt of verdwijnt de ootmoedige omgang, de permanente, gelovige gemeenschapsoefening met de levende, heilige, genadige God.

Als Gods volk, de kerk van Christus, in deze zonde verstrikt is geraakt leeft ze in de houding van: God heeft ons in het verleden bijzonder gezegend, wij zijn toen zeer bevoorrecht, we werden toen, in onderscheiding van vele anderen, op het goede spoor gezet. En als we nu maar die daden en de gevolgen ervan vasthouden en prijzen is en blijft het met ons in orde! Deze houding is er steeds een van zelfverzekerde en zelfvoldane superioriteit welke zich b.v. uit in het triumfantelijke: wij gereformeerden, wij calvinisten zijn zò, en we doen zùs en we hebben dit, en wij presteren dat.

Er is evenwel geen zonde welke door God zò wordt gehaat en daarom zo gevaarlijk is als deze religieuze hoogmoed. Want zij is een zich verhoovaardigen op de genade Gods welke Hij aan goddelozen bewijst. Ze is, neen niet een roemen in Gods verkiezende genade, maar een zich beroemen op eigen verkorenheid! Indien men in deze zonde is verstrikt vergeet men dat God speciaal met het oog op deze zonde door de dienst van Jesaja sprak: Verwijdert de struikelblokken van de weg mijns volks. Want zo zegt de Hoge en Verhevene, die in eeuwigheid troont en wiens naam de Heilige is: In den hoge en in het heilige woon Ik en bij de verbrijzelde en nederige van geest, om de geest der nederigen en het hart der verbrijzelden te doen opleven (57 : 14, 15).

In de nieuwe bedeling heeft Christus zich speciaal en vóór alles tegen dit taaie, bijna onuitroeibare kwaad scherp en nadrukkelijk gekeerd.

Dat gebeurde b.v. toen Christus tot de Joden die in Hem geloofden zeide: Als gij in mijn woord blijft, zijt gij waarlijk discipelen van Mij en gij zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken (Joh. 8 : 31, 32).

Onder de Joden die deze woorden van de Heiland hoorden waren er die zich daaraan hevig ergerden. „Moeten wij nog „vrijge-

maakt” worden?” vroegen zij zich geprikkeld af. „Maar dat is onzin. Want we zijn reeds lang vrijgemaakt. Al van onze geboorte af. Ja, die vrijmaking is in wezen reeds vóór eeuwen tot stand gekomen. Namelijk toen de Here zijn verbond met onze stamvader Abraham sloot. Nog nooit hebben we iemand gediend!”

En dit alles zeggen, ze nu ook tegen Jezus. Ze reageren namelijk op de zo juist geciteerde woorden van Christus met de opmerking: „Wij zijn Abrahams nageslacht en zijn nooit iemands slaven geweest; hoe zegt Gij dan: gij zult vrij worden?”

Onmiddellijk gaat Christus op de critiek van deze Joden in.

Want het gaat daarbij om het meest wezenlijke van zijn Evangelie.

Jezus ontkent daarbij allermint dat de mannen die zo tegen Hem spreken Abrahams nageslacht zijn. Het handelen Gods, het Woord des HEREN ten gevolge waarvan ze Abrahams nageslacht werden staan immers als historische werkelijkheden onwrikbaar vast. Maar Christus keert zich fel tegen de manier waarop ze in concreto met die daden en woorden van God opereren. Hij snijdt radicaal af de conclusie welke ze daaruit in hoogmoed afleiden. Deze n.l. dat het nu ook zonder meer, en als vanzelf, om zo te zeggen: automatisch, „goed” met hen staat en ze nu ook metterdaad „Israël” zijn en daarom ook zonder meer delen in Gods gunst. Christus zegt namelijk tot hen: „Indien gij kinderen van Abraham zijt, doet dan de werken van Abraham.”

Maar dat doen ze juist helemaal niet.

Ze zoeken juist Hem die de Waarheid is en de waarheid zegt te doden!

En daarom spreekt Christus ten slotte over hen het vernietigende oordeel uit: „Gij hebt de duivel tot vader en wilt de begeerten van uw vader doen” (Joh. 8 : 37-44).

Als we van deze woorden van de Heiland iets hebben verstaan beseffen we diep dat de vrijmaking van 1944 als zodanig, en evenzo het in de historische zin van het woord vrijgemaakt-zijn, geen enkele garantie biedt dat het met de vrijgemaakten en met de vrijgemaakte kerken — ook al zegt men daar nog zulke goede woorden van en al roemt men die nog zo hoog als werk Gods — metterdaad goed staat. En dat het snelle concluderen uit de vrijmaking en het vrijgemaakt-zijn tot het nu en later recht-goed-staan voor God een dodelijk gevaarlijke zaak is.

We zullen ook, ja vooral, met het oog op de vrijmaking er steeds gedachtig aan moeten zijn dat, als wij niet metterdaad naar God horen en het niet ter harte nemen Gode alleen de eer te geven, de HERE der heerscharen een vloek onder ons zal zenden en de zegeningen die Hij ons geschonken heeft, ook die van de vrijmaking, in een vloek zal verkeren! (Mal. 2 : 1, 2).

Als we met het oog op de vrijmaking dit woord des HEREN zouden vergeten hebben we daarmee ook losgelaten wat we in de dagen rondom de vrijmaking met alle kracht tegenover de „synodalen” hebben verdedigd,

namelijk dat er een reëel verbreken van het verbond mogelijk is en een reële verbondswraak over Gods kerk komen kan.

We zullen daarom in verband met deze dingen altijd in herinnering moeten houden wat Schilder in een preek reeds in 1935 zo omschreef: „Ook buiten onze kring kent God de zijnen, maakt Hij ze zalig, en Hij roept vrij naar Zijn eeuwige zalen toe ook hen, die nooit de kerkmuren van binnen hebben bekeken, ook uit hen, die op zolder zitten, apart gebleven met een boekje in een hoekje. Maar als wij nooit kunnen zeggen, dat wij bij ons hebben het privilege van zaligmakende kerk uit ons, toch is ook nooit gezegd, dat het bij de kerk toevallig is dat zij staat in Gods gunst. Neen, zegt God, Ik breng de kerk bij elkaar en ofschoon er zijn in verzoeking hier en daar, die op zijpaden dolen, die geleid worden door een verkeerd beginsel, die samenkomen, waar ze niet horen en ofschoon zij van hun kant zondigen tegen Mijn vergaderingswil en kracht, Ik neem ze toch samen, want de grote kerkvergaderingsactie begint, waar het Woord uitgaat, maar ze gaat verder en de Here Christus zegt: Komt in, gij gezegenden van den Vader. De kerkvergadering gaat door, alle eeuwen, alle dagen; zij is één doorlopende actie, hoewel geen actie zonder enige grenzen. Ik kan nooit de kerk geven van die kerkgrenzen. God eert het instituut, verplicht daartoe ook ons, maakt er een consciëntiezaak van voor mij, maar Hij blijft vrij van Zijn kant. Hoewel Hij ons bindt aan de eis van kerkvergadering, is Hij toch vrij van Zijn wetten en Hij kan roepen waar Hij wil roepen, hoeren en tollenaars en zondaars, gelijk Hij ook doet. En de stroom, die bij ons is, kan Hij doen veranderen en doen uitgaan naar een ander plaats.”⁶¹)

Aan wat in deze laatste zin wordt gezegd zullen we met vreeze en beven moeten denken bij ons bezig zijn met de vrijmaking.

Dat is een onmisbare voorwaarde voor het ware trouw blijven aan dat waar het daarbij ten principale om ging.

21. De vrijmaking — een eed

Er is nog een facet van de vrijmaking waarop ik als slot van deze eerste reeks artikelen over de vrijmaking nog even wijzen wil.

Het is de grote ernst daarvan.

Deze is daarin gelegen dat de vrijmaking als menselijk handelen plaats vond voor het aangezicht Gods en daarom ook de kracht had van een eed.

Het is een van de meest waardevolle momenten in de prediking van Schilder dat hij er steeds op wees dat we in de kerk staan voor het aangezicht Gods en dat ons spreken en handelen daarin uit dien hoofde de ernst en de kracht heeft van een eed. In de kerk geldt in volle omvang het woord van Christus dat het ja dat wij zeggen ja zij en ons neen neen en dat wat daarboven uitgaat uit den boze is (Matth. 5 : 7).

Het komt er daarom op aan in de kerk zuinig te zijn met beweringen, uitspraken, vonnissen.

Wie niet in rotsvaste overtuiging kan zeggen: zo zegt God dat, zo wil de HERE dat, moet in de kerk maar liever zwijgen. Men moet daar liever duizend maal zijn mond houden dan één maal iets doen of beweren waaromtrent men niet met volstrekte zekerheid weet: zo spreekt, zo wil het God. In iedere kerkelijke vergadering moest als met vlamme letters te lezen staan: „Wees niet overijld met uw mond, en uw hart haaste zich niet om een woord voor Gods aangezicht uit te spreken: want God is in de hemel en gij zijt op de aarde, laten daarom uw woorden weinige zijn.” (Pred. 5 : 1)

Omdat het er in de kerk met het spreken en handelen zo voorstaat heeft wat onzerzijds in de vrijmaking gezegd en gedaan werd de kracht van een eed!

Het was een eed toen we zeiden de leeruitspraken niet te kunnen aanvaarden.

Het was een eed toen we verklaarden de schending van de kerkorde niet te kunnen goedkeuren.

Het was een eed toen we met zoveel woorden en tegelijk ook metterdaad de schorsingen en afzettingen en weringen en uitwerpingen niet erkenden.

Het was een eed toen we onzerzijds verklaarden in gemeenschap te willen blijven leven met *allen* met wie we dat tot op dat moment hadden gedaan en dat we onzerzijds er niet aan dáchten een van hen, wie ook, vanwege zijn opvattingen omtrent verbond, doop of kerk te schorsen of af te zetten.

Het was óók een eed toen we in en, bij de vrijmaking verzekerden dat we de oude Geref. Kerken wilden blijven, en dus ook breed en oecumenisch en katholiek door de door Christus aangewezen basis der kerk niet te verbreden noch ook te verenigen.

In dit laatste concentreerde zich *alles* waar het in de vrijmaking om ging.

Want de vrijmaking was in eerster en laatste instantie de worsteling om *metterdaad met Christus mede te werken in het vergaderen van zijn éne algemene kerk*, de vergadering van *allen* die geloven en zo zalig worden.

Wat deze eed inhoudt heeft Schilder op bewogen wijze geformuleerd in de eerste publieke vergadering waarin hij na de vrijmaking van Augustus 1944 sprak. Dat geschiedde in de Koninginnekerk op de Boezemsingel te Rotterdam. Hij riep het toen uit, zeer bewust, voor God en de mensen:

„Wij mogen geen ogenblik een doopvont ergens plaatsen en geen ogenblik een avondmaalstafel ergens deponeren, zeggende tot God: hier bij dat doopvont laten wij toe wie ons gevallen zijn naar onze eigen keus en onze eigen persoonlijke smaak.

Neen, neen, de kerk, haar doopvont, haar tafel van het avondmaal, haar kansel, is geen seconde een kwestie van smaak, geen moment een zaak van wat men noemt ligging, is geen ogenblik een kwestie van karakter, stand, rang, klasse, enz. Zij is een zaak van God almachtig, die zegt: Mijn eigen soevereine daad van een mens wederom-geboren te doen worden, is verplichting voor u, mensenkind, Mij te volgen.

Daarom moet de kerk een verband aangaan aldus, dat haar kansel is een concentratiepunt, dat haar doopvont wordt een verenigingsplaats en haar avondmaalstafel wordt een communie-ding voor al degenen — ik zeg: voor *al* degenen, die God waarachtig vrezten.

We hongeren dus naar de katholieke kerk, naar de kerk, die algemeen is en wij zweren bij God een dure eed ook vandaag, wij zweren een dure eed die aldus luidt: Waar ook en wanneer ook wij gaan staan in een kerk-formatie, hoe ze ook heet of heten kan: het zal niet aan ons zelf mogen liggen, als er één man of één vrouw of één kind buiten blijft, waarvan God zegt: hij moet er binnen wezen.”⁶⁴⁾

In deze laatste woorden is kort samengevat alles geconcentreerd waarom het in de vrijmaking ging.

Dát hebben zij die zich in het geloof hebben vrijgemaakt nu ook inderdaad gezworen voor God en de mensen.

Goed vrijgemaakt is daarom hij die aan deze eed getrouw is gebleven en bij de voortduur blijft.

C. V.

⁶⁴⁾ Preken, III, Goes, 1955, blz. 230/1, preek over Zondag 21.

⁶⁵⁾ Uit het stenografisch verslag van deze rede.

Kerkelijk Leven

'Noodweer' en 'Rechteloosheid'

Op 8 oktober a.s. hoopt aan de Vrije Universiteit te Amsterdam te promoveren tot doctor in de economische wetenschappen drs. Jan de Ruiter te Heemstede. Als promotor hoopt op te treden dr. J. G. Knol, die op 6 oktober het ambt van hoogleraar aan bovengenoemde academie hoopt te aanvaarden. Zowel de promotor als de promovendus behoren tot een Gereformeerde Kerk, de eerste is lid van de kerk van Katwijk, de ander van die van Heemstede.

Aan het academisch proefschrift, dat handelt over 'Evenwichtssituatie op de woningmarkt' zijn 17 stellingen toegevoegd, waarvan de laatste luidt:

Aanvaarding van de noodweer zoals deze door Wiskerke in het Gereformeerde kerkrecht is geïntroduceerd zou een periode van volstrekte rechteloosheid voor de predikanten in de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) inluiden. J. R. Wiskerke, Beantwoording van enkele vragen m.b.t. de hantering van art. 79 k.o. In De Reformatie, Weekblad, 40e jaargang nr. 25."

Dat een dergelijke stelling bij een promotie in de economische fakulteit tot aanval en ter verdediging wordt voorgedragen, verblijdt ons. Hier is althans bij promotor en promovendus niets van het soms in niet-theologische fakulteiten voorkomend *dédain* voor kerkelijke zaken: allemaal theologie. Zulk een stelling bewijst dat de promovendus ook bij drukke studie de band aan het leven der kerk en zijn moeilijkheden van het ogenblik niet is kwijtgeraakt.

Voorts verblijdt ons deze stelling om haar zakelijke mérites. Immers de promovendus gaat er terecht vanuit dat de 'noodweer' weliswaar door ds. Wiskerke in het Gereformeerde kerkrecht is geïntroduceerd, maar niet door de kerken is aanvaard, en dat dus alle experimenten met dat „noodweer-kerkrecht”, gelijk die hier en daar — in Groningen-Zuid en in 'dolerende' gemeenten — het merk van de illegitimitéit aan het voorhoofd dragen.

Zelf hebben we dat op onze wijze herhaaldelijk betoogd.

De steller deze these heeft voorts alleen maar gelijk dat deze 'noodweer' een volkomen rechteloosheid voor de predikanten zou betekenen. Indien bij het ontslag, de schorsing en de afzetting van een predikant niet de hand gehouden wordt aan de artikelen 79 en 80 van de k.o. dan zijn ze overgeleverd aan de willekeur van hun kerkeraden en van der zelve eigen gekozen adviseur(s). Gelijk reeds bleek.

We grijpen de gelegenheid aan om de straks inaugurerende hoogleraar prof. dr. J. G. Knol met de aanvaarding van zijn ambt en dr. J. de Ruiter met het behalen van de doctorstitel van harte geluk te wensen.

G. Visee

AANKONDIGING

Verschenen in de reeks 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie 114: **Groen van Prinsterer, Schriftelijke Nalatenschap**, uitgegeven door Dr. C. Gerretson en Dr. A. Goslinga, derde deel, **Briefwisseling**, tweede deel bewerkt door Dr. C. Gerretson, voltooid door Drs. J. L. a van Essen. Verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage, tegen de prijs van f 42.50.

Met dit tweede deel van Groen's Briefwisseling is het hiaat tussen het eerste en derde deel, resp. verschenen in 1925 en 1949 aangevuld. Het boek telt XVI hoofdstukken en 1010 bladzijden en bevat ongeveer 1250 brieven van of aan Groen, geheel of gedeeltelijk opgenomen en alle voorzien van een uitvoerige annotatie. Groen's correspondentie over deze jaren (1833-1848) laat ons in het bijzonder zien, hoe Groen en zijn geestverwanten, zowel in binnen- als buitenland, in hun strijd tegen de geest der eeuw, samen de weg zoeken om hun Christelijk geloof uit te dragen en te doen doorwerken in kerk, staat, maatschappij en wetenschap. De onderlinge verschillen, die de vrienden later uiteen zullen doen gaan, worden reeds in deze jaren openbaar.

J. L. v. E.

Voor de betekenis van dit monumentale werk zij verwezen naar de opmerkingen daarover in „Opbouw” van 24 februari 1961 (Jg. IV, no 46, p. 362).

Een hartelijke gelukwens aan het adres van haar die dit tweede deel heeft voltooid, is hier wel zeer op zijn plaats. Moge het vierde deel spoedig volgen!

Red.

TE BERDE

Het Gezinsblad van 24 september 1965 geeft onder de rubriek Kerknieuws het kort verslag van twee vergaderingen van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen. Zoals uit deze verslagen blijkt was de belangrijkste kwestie welke op deze vergaderingen ter tafel kwam de vermeende beschuldiging van één der curatoren — t.w. ds. Meester — aan het adres van o.a. hoogleraren.

De lezer herinnert zich de toedracht van deze zaak. Ds. Meester had in een kerbode-artikel met het oog op de situatie in onze kerken geklaagd over:

„het schisma, dat onder ons wroet”. „Dat schisma, dat hoe langer hoe meer voor de dag komt, uit zijn ondergrondse aanwezigheid. Dat langzaam maar levensgroot voor ons komt te staan. Dat door vooraanstaande woordvoerders, predikanten en hoogleraren al jaren hoe meer publiekelijk wordt aangevuurd.”

De lezer herinnert zich ook nog hoe Prof. Kamphuis reageerde in De Reformatie. De climax van zijn reactie lag besloten in de volgende woorden:

„Want de kerken moeten goed verstaan, er is aan één en dezelfde hogeschool geen plaats voor wie publiek beschuldigd heeft van de openbare zonde der scheurmaking en voor wie beschuldigd zijn.”

Hier werd het „onaanvaardbaar” uitgesproken door Prof. Kamphuis; de portefeuillekwestie gesteld.

De zaak kwam terecht bij curatoren, éénmaal en andermaal. Het resultaat van deze besprekingen was dat ds. Meester de bewuste passage voorzover slaande op de hoogleraren heeft teruggenomen.

Heel deze gang van zaken heeft bij mij gemengde gevoelens achtergelaten. Er mag voldoening zijn over het feit dat een conflict is bijgelegd. Het is een goed ding dat vandaag aan de dag een controverse tussen broeders uit de weg wordt geruimd.

Aan de andere kant echter voel ik verdriet en zekere boosheid. En wel om tweeërlei redenen. In de eerste plaats omdat nu wel gebleken is, dat Prof. Kamphuis voldoende invloed heeft om zijn grote woorden waar te maken of waar te doen maken. En in de tweede plaats, omdat de feiten uitwijzen dat op het moment dat Prof. Kamphuis zijn „Onaanvaardbaar” neerschreef bepaalde hoogleraren zich wel degelijk hadden schuldig gemaakt aan schismatiek optreden.

Ik mag de lezer, en ook de betreffende hoogleraren Schilder en Kamphuis, verwijzen naar het artikel van ds. Amelink in de rubriek Te Berde in Opbouw van 20-8-1965. Ds. Ameling attendeert in dat artikel op de kwestie Gorinchem.

In Gorinchem heeft in februari 1963 een afscheiding plaats gevonden van bezwaarde broeders en zusters. De classis heeft nooit zijn medewerking willen geven tot erkenning van deze afscheiding. Tot twee maal toe was de zaak onderwerp van bespreking op de Particuliere Synode. Tot twee maal toe hebben deze Particuliere Synodes de verzoeken van de afgescheiden broeders tot erkenning afgewezen. Ondanks deze afwijzingen is men er in Gorinchem toch toe overgegaan op eigen gezag een eigen kerk te stichten, en later de ambten in te stellen. (De situatie die ik op het oog heb speelde zich af vóór de uitspraken van de de laatste P.S.)

Deze kerk was dus volgens ons Gereformeerd kerkrecht onrechtmatig, illegaal, vond geen steun in uitspraken van kerkelijke vergaderingen, maakte geen deel uit van het kerkverband.

Niettemin... de hoogleraren Schilder en Kamphuis zijn beiden voorgegaan in de officiële diensten door deze gemeenschap belegd. Schismatiek optreden, het schisma aangevuurd.

Ik begrijp heel goed, dat deze hoogleraren sympathie koesteren voor de groep afgescheidenen. Maar in de kerk laten wij ons toch niet drijven door onze persoonlijke sympathieën of antipathieën?

Het gaat niet aan, dat Prof. Kamphuis de onnozele onschuld speelt tegenover ds. Meester en de curatoren en tegelijkertijd zich metterdaad schuldig maakt aan het betwiste euvel. Een leer, die een dergelijk dualistisch optreden zou willen rechtvaardigen, is huichelarij.

Als we onszelf al niet serieus nemen, mogen we dan verwachten en bidden dat God ons wél serieus neemt?

v. O.

Rond de encycliek „Mysterium Fidei”

Er voltrekt zich momenteel in de rooms-katholieke kerk een hoogst interessante en bijna schokkende ontwikkeling, die het nauwkeurig volgen ervan ten volle waard is. Het is uiteraard niet mogelijk in een beknopt artikel daar ten voeten uit rekenschap van te geven. Enkele weken geleden schreef ik voor ons blad een reeks onder de titel "Nieuw zicht op de verhouding Rome-Reformatie?". Ik moge daarnaar verwijzen, ze wordt binnenkort in ons blad geplaatst. De noodzaak doet zich thans echter voor onze lezers ook in kort bestek omtrent de ontwikkeling voor te lichten.

In zekere zin als 'n donderslag, althans voor de roomse wereld, kwam zaterdag 11-9, het bericht dat de paus een nieuwe encycliek gepubliceerd had onder de titel "Mysterium fidei", waarin hij zich keerde tegen zekere opvattingen omtrent de transsubstantiatie die door nederlandse theologen zouden verkondigd zijn. Wie enigszins op de hoogte was met wat er in roomse kring op dit gebied geschreven werd, verbaasde dit niet, hoogstens dat deze reactie niet eerder kwam. Ik moge daarvoor verwijzen naar mijn artikelen die ik vóór de publikatie van deze encycliek schreef. Daarin kunnen onze lezers straks vernemen welk een snelle evolutie zich er op dit punt onder de roomse theologen in ons land voltrok. Terwijl het grote rooms-katholieke "Theologisch Woordenboek" van 1958 (uitgave J. J. Romen, Roermond) sub voce "transsubstantiatie" in een artikel van J. H. Walgrave, O.P. zich nog geheel achter de thomistische opvatting stelde (de substantie van brood en wijn worden "omgezet in de substantie van Christus' lichaam en bloed"), bleek in een discussie van roomse theologen in 1962 (verslagen in het Jaarboek 1962 van het werkgenootschap van katholieke theologen in Nederland, 1963) hoe wanhopig de theologische situatie in Nederland op dit punt in enkele jaren geworden was. Dr. S. G. M. Trooster S.J. gaf in een referaat over „De eucharistische werkelijke tegenwoordigheid van Christus in de hedendaagse protestantse en katholieke theologie" openlijk toe, dat de theologie rond dit mysterie "zich momenteel in een duidelijke impasse bevindt". Hij zegt dat "wij" de traditionele thomistische leer "niet meer aanvoelen" (blz. 129) en in de discussie liet de bekende vlaamse theoloog Schillebeeckx die zonder meer los. Er had zich een ontwikkeling ingezet die niet meer te stuiten was. In 1965 verscheen van de hand van pater Luchsius Smits een werkje over "Actuele vragen rondom de transsubstantiatieleer". Toen hierop kritiek kwam, stelde prof. Schoonenberg zich op witte donderdag van dit jaar in "De Volkskrant" geheel achter pater Smits. Beide theologen evolueren in hun beschouwingen duidelijk in de richting van een significatieve opvatting van het sacrament des avondmaals.

Thans heeft de paus een encycliek gepubliceerd die afgelopen zaterdag onmiddellijk in het nederlands op het persbureau van het Vaticaan verkrijgbaar was en zich duidelijk tegen deze nederlandse theologen richtte, alle ontkenningen ten spijt. Zelf luisterde ik die zaterdagavond naar een "In Memoriam" van Pater Pauwels, de bekende publicist uit "De Volkskrant" die vorige week overleed. Onmiddellijk daarachter kwam Dick de Vree met een gesproken brief uit Rome in verband met het concilie. Met stijgende verbazing hoorde ik aan, hoe deze KRO-reporter niet aarzelde de encycliek, heet van de naald, bijna „sektarisch" te noemen. Dat ik goed luisterde, blijkt wel uit het feit dat deze week een inzender in de rubriek "Ingezonden" in "De Volkskrant" hier fel tegen protesteert. Wat is nu de waarde van een encycliek? Een encycliek is een rondschriven van de paus aan de bisschoppen en andere gezagsdragers in de roomse kerk. Volgens het "Theologisch Woordenboek" is haar gezag verschillend, al naar gelang de inhoud. "Onfeilbare dogmatische beslissingen worden maar hoogst zelden in de vorm van een encycliek gegeven. Niettemin: Wat daarin gezegd wordt, wordt geleerd krachtens het gewone leergezag, en ook daarvoor geldt het woord: Wie u hoort, hoort Mij (Lc. 10 : 16)". Zo'n encycliek heeft binnen de Catholica een groot gezag. De paus zelf is dus thans in actie gekomen om de bovengeschetste ontwikkeling te keren. Is nu met deze encycliek de zaak afgelopen? Dat staat zeer te bezien. In de eerste plaats beschikken wij nog niet over de juiste tekst van de encycliek. Het kon wel eens zijn dat deze voorzichtiger geformuleerd is

dan de eerste uittreksels in de pers doen vermoeden. Maar dat daargelaten: in "De Volkskrant" van zaterdag 18 september staat een artikel dat laat zien dat althans in de kring van de nederlandse roomsen de zaak nog niet ten einde is. In een bijzonder moedig en instructief artikel doen twee journalisten Gabriël Smit en Jan Rogier, niet de eersten de besten, de zaak zonder meer uit de doeken. Zij memoreren eerst uitvoerig de beschouwingen van pater Luchsius Smits en geven vervolgens een citaat uit een rede, die door de Leuvense vlaamse dogmaticus mgr. prof. dr. G. G. A. Philips op 23 juni in het belgische Hasselt gehouden is. Wij nemen dit citaat in zijn geheel over:

Hij viel aldus de nederlandse transsubstantiatie-beschouwingen aan:

"Hieromtrent vernemen wij, bepaaldelijk uit Nederland, meermaals ontstellende dingen. Christus, zegt men zeer terecht, is in de communie werkelijk aanwezig, zoals Hij trouwens aanwezig is in het woord, in de andere sacramenten, in de evenmens en zelfs in de gebeurtenissen. In de eucharistie is er wel "nog iets meer", doch men weet niet goed wát. Vandaar twijfel of ontkenning van de blijvende tegenwoordigheid van Christus in de geconsacreerde hosties. Dit laatste schijnt voor sommigen materialisatie of magie. Zij vragen of men de overgebleven hosties na de Mis niet aan de kippen zou mogen geven. De aanbidding van het H. Sacrament wordt in hun ogen nagenoeg adoratie van brood, en morgen wellicht zoals de protestantse (Heidelbergse Catechismus zegt, een afschuwelijke afgoderij".

Hier heeft men dus een samenvatting van wat er in roomse kring over de eucharistie in "de wandelgangen" gedacht en gezegd wordt. Het gaat nog veel verder dan wat de theologen in meer gekuiste taal schrijven.

Smit en Rogier geven thans deze commentaar: „Dit versimpelde beeld van Nederlandse op-

vattingen en gedragingen door een hoge functionaris van Kerk en Vaticaan verspreid (Philips speelt in Rome thans een belangrijke rol, Br.) vertoont een merkwaardige gelijkenis met wat de Italiaanse pers over de "schismatieke" katholieken in Nederland te vertellen heeft en met de veroordeelde dwalingen in de encycliek "Mysterium Fidei".

Het ging in deze encycliek dus wel degelijk tegen nederlandse opvattingen, al wordt dit thans ontkend. We zijn het op dit punt dan ook niet eens met prof. Berkouwer die in een artikel in "Trouw" van donderdag 16 september eveneens stelt dat er geen sprake van is dat hier nederlandse theologen door getroffen worden, of prof. Berkouwer zou moeten menen (wat ik mogelijk acht) dat de paus langs de door de nederlandse theologen verkondigde opvattingen heenslaat.

Al met al: een hoogst interessante en schokkende ontwikkeling! En dan zwijgen we nog van het concilie zelf. Mgr. Beckers, deze week voor de televisie sprekende vanuit Rome, sprak zelfs van een kookpunt in de ontwikkeling. Ik ben zelf van oordeel dat wij deze zaak niet af kunnen doen met een simpel "Roma locuta, causa finita", waarmee P. Jongeling in het Gezinsblad van zaterdag 11. het onder ons traditionele beeld van Rome tracht te redden. Er is meer aan de hand. Ongetwijfeld zal "Mysterium fidei" verdragend op de ontwikkeling inwerken, maar we zullen rustig moeten afwachten of ze de evolutie stuit. In ieder geval krijgen de bijzonder brede uitzettingen van de Heidelbergse Catechismus in Zondag 28 en 29 over de presentie van Christus in het avondmaal nieuwe actualiteit. Ze zijn ook door gereformeerden wel eens te rationaliserend besproken en overwogen. Ze staan ook stellig niet in tegenstelling tot wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis over het avondmaal zegt, zoals dr. Hartveld in zijn overigens knap geschreven dissertatie over het avondmaal (Veruun Corpus, 1960) betoogt.

Een vraag: zijn wij in staat geestelijk deze schokkende gang van zaken in de roomse kerk te verwerken? Is er geen reden de rooms-katholieke kerk in het kritieke stadium, waarin ze kennelijk gekomen is, sympathetisch-kritisch om met K. Schilder te spreken te begeleiden?

Enschede.

R. H. Bremmer

Blank en zwart in Amerika

(II)

Over bovenstaand onderwerp heeft dr. Morton H. Smith geschreven. Zie ons artikel over het rassenprobleem in Amerika. Dr. Smith heeft de vraag gesteld of christenen zich wel kunnen stellen achter de programma's van de beweging die zich heeft ingezet voor het bereiken van gelijkheid van blank en zwart. Niet alleen in burgerlijke rechten maar voor algehele gelijkheid in de samenleving. Gelijkheid in burgerlijke rechten is in Amerika bereikt. De strijd van de beweging voor de integratie gaat tegen elke vorm van apartheid of segregatie en voor volledige gelijkheid of integratie. Kunnen christenen zich achter dit streven stellen?

Dit is een belangrijke vraag.

Een vraag die wel eens duidelijk mag worden gesteld.

Een vraag die in ons vaderland niet duidelijk gesteld wordt voorzover mij bekend is.

Ik zeg niet dat het stellen van deze vraag meteen een afdoend antwoord in negatieve of positieve zin moet meebrengen. De vraag is daarvoor wellicht te moeilijk. Maar het stellen van de vraag is zeer gewenst naar het mij voorkomt.

Voorzover mij bekend vindt in ons land iedereen, deze beweging tot bereiking van volledige integratie of gelijkheid van blank en zwart in Amerika, een beweging waar christenen en humanisten zich gelijkelijk achter behoren te stellen. Men krijgt wel eens de indruk dat sommige christenen zich generen dat niet zij, maar humanisten deze beweging op gang gebracht en gestimuleerd hebben. Met deze gêne zal het besluit van de senaat der Vrije Universiteit wel samenhangen dr. Martin Luther King een eredoctoraat te verlenen.

Vele christenen in Amerika zien in de beweging voor de integratie der negers communistische invloeden werken. Deze christenen zien overeenkomst tussen het doel van deze beweging en de marxistische ideologie. Velen menen

niet alleen overeenkomst te zien maar menen dat het doel van deze beweging en van de marxistische ideologie hetzelfde is, namelijk alle mensen brengen op het éne niveau van eenvormigheid. Alle verschillen en verscheidenheden van ras en huidskleur en aanleg wegnemen en de mensen gelijkschakelen tot een massa individuen die als kuddedieren allemaal dezelfde weg gaan en allemaal hetzelfde levenspatroon moeten vertonen.

Dr. Smith zegt dit niet. Hij geeft geen oordeel over de al of niet juistheid van deze mening van vele christenen in Amerika. Hij zegt er dit van. Ook als de beweging in Amerika niet begonnen is door de Communistische Partij dan is het een feit, dat de beweging de Communistische Partij in de kaart speelt. De beweging doet dit met name voorzover zij opwekt tot burgerlijke ongehoorzaamheid en wet en orde in stad en staat bedreigt. Indien er voldoende ongehoorzaamheid in stad of staat zou ontstaan zou de democratische orde die door de wet wordt beheerst in Amerika, gevaar lopen. Wanneer de wanorde op straat groot genoeg wordt is de tijd aangebroken voor de sterke man om naar de macht te grijpen. Het komt ons voor dat dr. Smith hier wijst op een reëel gevaar dat dichterbij ligt dan velen schijnen te denken.

Dr. Smith ziet vooral in het streven naar volledige integratie van verschillende rassen een bestrijding van de door God in de mensheid gebrachte verscheidenheid. Als de verscheidenheid in de mensen wereld door God in die wereld gebracht is en in overeenstemming is met Zijn openbaarde wil, dan moet men zich verwonderen, zegt hij, over de propaganda die men maakt voor de gemengde huwelijken van verschillend ras. Deze gemengde huwelijken zijn naar zijn oordeel bepaaldelijk ongewenst. Niet dat in de Bijbel gronden te vinden zijn die elk individueel geval verbieden. Men kan niet zeggen dat een

neger niet met een blanke vrouw mag trouwen en omgekeerd. Alleen gemengde huwelijken tussen een christen en een niet-christen worden in Gods Woord verboden. Daarvan kan men zeggen in elk afzonderlijk geval: het mag niet! De HEERE wil dit niet.

Met huwelijken tussen mensen van verschillend ras staat het anders. Toch kan men op verschillende gronden huwelijken tussen mensen van verschillend ras ongewenst achten. Op gronden die ontleend zijn aan het persoonlijk leven en aan het milieu waaruit men stamt. De propaganda die men maakt voor de volledige integratie der rassen stuurt aan op massale gemengde huwelijken.

Massale vermenging heeft geen andere bedoeling dan de grenzen tussen de rassen op de duur volledig uit te wissen. Men meent dat deze grenzen verkeerd zijn. Dat zij dienen te verdwijnen. Dat ze uit de tijd zijn. De verscheidenheid der rassen is stellig te zien als een bestel Gods.

Op dit punt is er een radicaal verschil met de humanisten die volledige integratie nastreven. Dr. Smith wijst in zijn bestrijding van dit streven naar Kuypers oratie bijna een eeuw geleden gehouden: "Eenvormigheid de vloek van het Moderne Leven". Kuiper verwierpt de onschriftuurlijke nivelleringsbeweging welke de Franse Revolutie voorstond. De principes van de Franse Revolutie ziet dr. Smith terecht werkzaam in de Amerikaanse "Verklaring van Onafhankelijkheid" van Thomas Jefferson. En deze principes zijn het die de geest van de beweging tot volledige integratie van de negers beheersen. Gelijke rechten voor iedereen. Gelijkschakeling van allen en alles in de mensenwereld. Uitwissen van alle differentiatie die naar Gods bestel in de mensenwereld aanwezig is.

Zeker moet erkend worden dat goddeloze blanken veel zonde hebben bedreven ten aanzien van de negers. In Amerika. Ten tijde van de slavernij. Ook in Nederland toen Nederlanders veel en grof geld verdienden met het vervoer van Afrikaanse negers naar de slavenmarkten in Amerika. Maar het feit van deze zonde rechtvaardigt niet de aanvaarding van een beweging die aanstuurt op massale rassenvermenging of integratie. De Schrift schijnt ons te zeggen dat God behagen heeft in ethnische pluriformiteit in de mensenwereld. Aldus dr. Smith. Is dit juist dan moet elk streven naar volledige integratie van de rassen bepaaldelijk onschriftuurlijk genoemd worden.

Dit is het standpunt van dr. Smith ten aanzien van het streven naar volledige integratie.

Naast deze volledige integratie is er een integratie welke naar zijn oordeel volkomen aanvaardbaar is. Dat is de integratie die niet leidt tot massale vermenging van de rassen. Deze laatste integratie is die waarbij de verschillende rassen dezelfde burgerlijke rechten en vrijheden genieten. Zo dat beide rassen onderscheidene publieke faciliteiten samen kunnen gebruiken, als scholen, treinen en andere publieke vervoersmiddelen, pers, radio en televisie.

Als het noodzakelijk is ethnisch verschillende groepen gescheiden te houden teneinde de vrede tussen beide groepen te verzekeren dan steekt in zulk een scheiding of segregatie op zichzelf geen kwaad. Natuurlijk moeten beide groepen een eerlijke en rechtvaardige behandeling ondervinden. Dit laatste is noodzakelijk. Als dit niet geschiedt dan steekt het kwaad in deze onrechtvaardige behandeling. Niet in de scheiding als zodanig.

Feit is dat de scheiding in de zuidelijke staten van de Verenigde Staten van Amerika niet geweest is en nog niet is een rechtvaardige en eerlijke scheiding waarbij beide rasgroepen volledig rechtvaardig worden behandeld. Bij het constateren van dit feit, meent de schrijver, moet in rekening gebracht worden dat de huidige situatie in deze zuidelijke staten is voortgekomen uit bepaalde historische omstandigheden.

Uit de omstandigheden dat de verhouding tussen blank en zwart in deze staten in het verleden die was van meester en slaaf. Zelfs na de opheffing van de slavernij was het natuurlijk dat de ontwikkeling en vooruitgang van beide groepen, blank en zwart, in deze staten, geen gelijke tred hield. Dit kon eenvoudig niet! De ontwikkeling en vooruitgang van de blanken lag van meetaf een reusachtig eind vóór op die van de negers. Daaruit vloeide vanzelfsprekend ongelijkheid in behandeling voort.

De ene groep lag nu eenmaal achter bij de andere groep. En niet weinig ook. Het is een wonder dat de negers in de tijd na de afschaffing van de slavernij zo'n geweldige vooruitgang heb-

ben gemaakt. Zij hebben de vrijheid genoten. Zij zijn begonnen hun eigen zaken in vrijheid op te zetten. Op eigen wijze in vrijheid hun eigen brood te verdienen. Zij zijn eigen scholen en kerken gaan bouwen. In het algemeen kan men zeggen dat de negers in de tijd waarin zij de vrijheid genoten, in vrede met hun blanke burens hebben geleefd.

De negers zijn er niet op vooruit gegaan toen zij meer en meer de afvallige westerse cultuur leerden kennen en de vrijheid hadden om zich in die cultuurwereld te bewegen. Dr. Smith wijst op het gemiddelde van de misdaad-cijfers in de Verenigde Staten. In de staat Mississippi — de staat met de strengste scheiding tussen blanken en negers — is de misdaad vergeleken met die van andere staten het laagst. Andere staten hebben geleden onder een ware explosie van de misdaad en bij die enorme toename van de misdaad heeft het negerras vooraan gestaan. En dit in een samenleving waarin elke scheiding tussen blank en zwart was opgeheven. Een samenleving met volledige integratie.

Dit zijn feiten waaruit men niet te veel moet afleiden. Maar te denken geven ze wel.

De corrupte westerse samenleving schijnt op het negerras een verderfelijke werking te hebben uitgeoefend. Dit ligt niet aan het zwarte ras als zodanig. Maar het kan zijn oorzaak gevonden hebben daarin dat de negers niet gewend waren aan deze vrijheid en aan deze mogelijkheden tot misstappen en misdaden.

Is het geen feit dat naarmate de samenleving meer beheerst wordt door de grote stad de parallel met Babylon zich opdringt. De HERE verstoorde de bouw van de grote stad na de vloed teneinde de snelle groei-in-de-afval tegen te gaan. De moderne grote steden doen ons terecht aan Babel denken. De misdaad stijgt ontstellend. Daar kan zich een "onderwereld" in stand houden. Toen de negers, die nog maar zo kort de vrijheid bezaten met die "onderwereld" van drank en normloosheid in aanraking kwamen toen bleek dat velen er niet tegen opgewassen waren.

Dialog met God

De mens spreekt wel over God, maar hoe weinig spreekt hij werkelijk met God. En ook, hoe spreekt hij over God.

Het kind pocht tegen zijn kameraadjes over zijn Vader, de Vader die alles kan, die hij er zo bij kan halen als een bloedwarme, levende, sterke vader, en het wordt agressief als zijn vriendje twijfelt aan die vader. Zo is het als het kind heel klein is, naast die grote vader, waarmee hij toch zo maar vertrouwelijk praat.

Spreken wij christenen ook zo over God?

Zijn wij dikwijls niet veel te groot, te wijs om zo over Hem te spreken?

We discussiëren en disputeren zo gemakkelijk over God als over een rede-begrip en hebben daarbij begrip(!) voor de ongelovige, die Hem ontkent of aan Hem twijfelt.

We redeneren over Hem zonder Hem te beleven als de Vader, die dicht bij is, als de Vriend waarop wij aankunnen, naar wie we toegaan om met Hem te praten.

Is ons bidden altijd werkelijk praten met God?

Is het een kinderlijk antwoord geven op zijn spreken?

Toch is dat de werkelijke zin van ons leven.

Niet alleen ons bidden, maar ons gehele leven moet zijn een antwoord op het Woord, en ieder geeft antwoord op zijn eigen wijze in zijn dagelijks werk, zowel de arbeider als de man van wetenschap. De kunstenaar maakt zijn antwoord zintuiglijk waarneembaar ook voor de medemens, dit is esthetisch, en in nieuwe harmonie.

Er moet als het ware een dialoog zijn tussen God en mens, een verkeer in twee richtingen.

Hoe weinig komt daar in de praktijk van het leven van terecht. Hoe dikwijls is het leven een alleenspraak van de denkende mens onder de noodlottige invloed van het rationalisme. Zelfs in ons kerkelijk leven heeft dit rationalisme zijn invloed. Dikwijls is het spreken over God en het luisteren naar het spreken over God de hoofzaak in de liturgie. Er wordt zoveel verklaard, uitgelegd, betoogd en ook begrepen. Het leer-element in de prediking is ontegenzeggelijk van grote betekenis en het ontbreekt de predikers ook niet aan warmte en overtuiging, maar toch mist er vaak iets. Dat is de directe boodschap: Ik zeg u namens uw en mijn Vader... Ik zeg niet, dat

Dr. Smith meent dat de roeping van de christenen in de zuidelijke staten gericht moet zijn niet op het lopen achter een humanistische beweging aan die zich ten doel stelt de door God gewilde verscheidenheid op te heffen, maar op een eerlijke en rechtvaardige behandeling en bejegening van de negers. Dit laatste betekent niet dat het in het Zuiden gegroeide levenspatroon met betrekking tot de zwarten noodzakelijkerwijs overboord moet — hoe dan ook. Dit is een revolutionair streven. Gooi het bestaande omver! Wat betekent het dan wèl? Dat de behandeling van ieder mens — ook van iedere neger — eerlijk en rechtvaardig dient te zijn. De kwestie van segregatie of integratie van een samenleving is een zaak die naar zijn oordeel behoort tot de vrijheid van elk volk om eigen aangelegenheden te regelen. Wij moeten als buitenstaanders die vrijheid van anderen niet aantasten. Ik geloof dat dit wijze woorden zijn. Woorden die in onze eeuw te weinig worden gehoord.

Zowel in een geïntegreerde als in een gesegregeerde samenleving moet men de liefdedewet nastreven. De plicht van ieder christen is er naar te staan een goede buurman te zijn; z'n naasten lief te hebben als zichzelf. Waar wij ook wonen; in wat voor soort samenleving we verkeren, dit blijft onze christenplicht.

De betrekking tussen blank en zwart moet een natuurlijke en een christelijke zijn. Een natuurlijke. Niet gereguleerd door kerkelijke of burgerlijke wetten. Kerk en wet kunnen onze gevoelens jegens onze medemens niet regelen. Het Woord des Heren is norm voor ons geloofsleven. De Geest des Heren leert ons onze naasten lief te hebben zoals het behoort.

Naar geweldadige verandering van maatschappijvorming leert de Heilige Geest ons niet staan. Ook het zogenaamd "geweldloos" staan naar verandering van de maatschappijvormen zoals dr. Luther King tracht te doen, kan zijn en is gewoonlijk geboren uit de revolutie-geest en niet uit de Geest van het Woord Gods.

J. Meester

er in de kerk sprake is van een alleenspraak van de mens met zichzelf, maar wel dat er geen werkelijk gesprek is, omdat het antwoord niet mogelijk is.

Hoogstens geeft de dominee tijdig van te voren het psalmvers op, dat aan het eind van de preek "spontaan" door de gemeente als antwoord gezongen wordt, maar groot is het deel van de gemeente, dat dit gedirigeerde antwoord mechanisch zingt.

Wij zijn niet meer gewend te antwoorden. Een eeuwenlange traditie heeft de gemeente stom gemaakt.

Wij zijn ook bang voor het antwoord.

"Tot welk een chaos geraken we dan", wordt er op plechtstatige traditionele toon gevraagd.

Zou dit in de hemel ook zo zijn?

We zijn doodsbenauwd voor de chaos, als we tot die vrijheid en vrijmoedigheid weer zouden komen.

We zitten te zwijgen in de kerk, zeer ordelijk.

Zo was het in de eerste Christengemeente niet.

Natuurlijk moet er orde zijn, maar merkwaardig is het wel, dat er staat: God is niet een God van wanorde maar van vrede.

We behoeven ons geen zorgen te maken over de orde, wanneer er vrede is. Dan is er orde, ook als wij spontaan antwoorden.

Maar ook in het dagelijks leven, hoe vaak spreken we dan met de Vader. Neen ik bedoel niet in een spontaan gebed, maar hoe vaak is ons dagelijks bezig zijn een gesprek met God.. Hoe vaak is onze dagelijkse bezigheid een antwoord op het Woord.

Ik bedoel dit ook niet geëxalteerd. Ik bedoel evenmin, dat wij het ons altijd bewust moeten zijn, want dan zou ons werk, dat voor God is, er onder lijden.

Alleen wil ik hiermee zeggen, dat wij het zo weinig beleven, dat we steeds met de Vader in relatie staan.

Het kind **bedenkt** dat ook niet elk ogenblik van de dag, maar toch is zijn vader er altijd als een realiteit in het onderbewuste, maar dichtbij.

Hoe rijk is dan het leven van de christen-kunstenaar, want zijn leven is een voortdurend uitzeggen van al het mooie, dat God gemaakt heeft. Zelfs achter het trieste, het beangstigende is

de Vader en daarom komt hij ook daarin tot de vrede en dat is de orde, de harmonie in zijn kunstwerk.

Het leven en werken van de door de Geest geïnspireerde kunstenaar is een voortdurend gesprek met de Vader. Ook nu verwijs ik naar Ez. 31 en Rom. 1.

„Zie mensenkind wat Ik gemaakt heb.”

„Heer wat wonderlijk mooi is het wat U gemaakt hebt.”

„Zie je wel dat groen van de velden?”

„Ja Heer, ik zie dat groen, zo sappig, zo intens, zo levend.”

„Weet je waar dat vandaan komt?”

„Heer ik begrijp er niets van, maar U versta ik. Het is uw wijsheid.”

„Zie je wel al die nuancerings in dat groen?”

„Ja ik zie het, ik zie, dat er meer is dan ik zien kan. Ik zie groen met zonlicht er in en diep bronsgroen met oranje gemengd en met goud, groen met het blauw van de hemel er in en diepe roden, groen met warme okers van de aarde, groen van de sappen van het leven.”

„Zie je wel hoe het groeit en stuwt?”

„Ja Heer, ik zie het tapijt van groen op een diepe laag van vruchtbare grond. Het zuigt zijn sappen naar kleur en licht. Het leeft voor U.”

„En dan die andere kleuren, zie je ze wel? De bomen en het vee en het water.”

„Ja, zwart en wit zie ik op de velden. Hoe kan een kleurloze kleur zo wonderlijk rijk zijn op dit kleed van overvloed. Zo iets kan een mens niet bedenken. Maar nu zie ik, dat het zwart en het wit niet kleurloos zijn. Het zwart is ook blauw en diep rood en het wit is geel en roze en nog zo veel meer. Het is een veelheid van kleur, die niet is te beschrijven. Heer ik zie zo'n grote rijkdom, ik zie gras en bomen en vee. Ja ook de bomen met krachtige torsen en gespierde armen, die de kruinen dragen. Sterke bomen, sterke spieren, kracht van U.”

„Dat zijn de bomen, die Ik gemaakt heb, en leven gegeven.”

„O ja, ik zie het voedsel gaan door de stam en de takken, door de duizende vaten naar de duizende bladeren. Het is een stroom van leven. Ik zie de spanning in de spieren. Ik zie de bomen als levende wezens, als mensen met een eigen karakter, een eigen persoonlijkheid. Dit is uw wijsheid, uw Geest, die ook dit leven wekte, het ondoordringelijke leven en toch zo verstaanbaar voor wie luistert.”

„Ook doe Ik de wind waaien door de kruinen.”

„Ja de wind Heer, die muziek maakt, de wind, die de bomen hun eigen stem geeft, waarmee zij Uw lied zingen. Het is ook de wind, de spanning geeft. De kracht van de wind wekt, de kracht van de takken en het is alles een boeiend spel van soepelheid en weerstand, van kracht en tegenkracht. Het is de storm, die de tegenstand opvoert en het spel maakt tot een gevecht. Het is Uw storm, die de takken breekt. In de gebroken takken en de ontwortelde stam spreekt Uw macht, die groter is dan de kracht van het scep-sel. Nu is het groen de kleur van de storm, die over de velden jaagt. Dit groen is weer anders. Nu harmonieert het met het wolkengrauw, dat diep blauw en violet is met wonderlijke okers. Maar de wind heeft de glans er afgeveegd.

Al dit groen van Uw schepping is levende stromende kleur, zo levend als alleen Uw Geest het maken kan.

Zo levend, dat het door mij niet in woorden is te zeggen. Alleen schilderen kan ik het, al die schoonheid, zo wonderlijk, dat ik het wel met handen vol verf op het doek zou willen smijten. Groen met cadmium en karmijn en hemel en aarde, alles in één en eindeloos gevarieerd. Groen, de kleur van het leven en van de vrede en de rust.

Heer ik luister. Leer mij, leer de mens toch al dat groen beter zien, dan zullen ze tot rust komen, dan zal er blijdschap zijn en vrede, omdat ze U ontmoeten in Uw schepping, het beeld van Uw eeuwige orde.

Mensen zie toch, zo is uw God, uw Vader.”

Ik weet het, er zijn verschillende mogelijkheden om Gods macht en goddelijkheid in de schepping te zien en te doorzien. Er zijn de biologen, die tot in de kleinste cellen Gods onuitsprekelijke grootheid doorschouwen en in verwondering stil blijven; maar het zijn de kunstenaars, die het zien en uitspreken in woorden, in kleuren, in klanken en harmonieën.

Het zijn de kunstenaars, die in hun schildering uitspreken Zijn wonderen, die in nieuwe vormen beeld geven aan het wonder, dat zij als zieners hebben doorzien. Zij openen de rijkdom van de schepping, zij openen dit boek van God en getuigen in nieuwe taal van Zijn Waarheid in het leven van de kosmos.

Zij horen Gods stem en geven antwoord, als door de geest geïnspireerden, als profeten van God, hoorbaar, zichtbaar, levend antwoord.

Daarom copieert de kunstenaar niet. Hij bootst niet na. Het is het antwoord, dat in zijn hart heeft geklonken en dat hij hardop uitspreekt voor de medemens, omdat hij dieper heeft geschouwd dan anderen. De christen-kunstenaar weet dat.. En zijn antwoord op het Woord is daarom vol dankbaarheid en vol liefde. Ook vol blijdschap.

Daarom heeft ook de Kerk de kunstenaar zo broodnodig. Het is geen extra, niet iets wat er mooi bij komt en misschien gemist kan worden. Het is de noodzaak van de levende situatie waarin God zich wil openbaren. Ook zijn bijzondere Woordenopenbaring heeft die omgeving nodig en spreekt er van. Zie het lied van de bloemen op het veld, die met meer heerlijkheid zijn bekleed dan welk ander schepsel ook.

Ook de openbaring van Zijn genade kan ons alleen bereiken, door het esthetische, d.i. het zintuiglijk waarneembare en dat zal schoon zijn.

Het is niet mogelijk, dat deze twee, Zijn zelfopenbaring in de schepping en in het evangelie van Zijn genade los van elkaar bestaan.

Het is hetzelfde Woord, dat de wereld schiep en dat onze verlossing heeft gewerkt.

Daarom heeft de kunstenaar, die Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid uit Zijn werken met het verstand doorziet (Rom. 1:20), zoveel dieper en intenser dan vele anderen, omdat hij vervuld met Gods Geest (Ex. 31) door Hemzelf daartoe gedreven is; zoveel voor op de niet kunstenaar. Daarom ook kan de Kerk in haar dienst en liturgie de kunstenaar en de kunstwerken niet missen.

De gehele kerkhistorie door heeft de Kerk de kunstwerken nodig gehad, afgezien van misbruik en overschatting in het verleden.

De behoefte aan kunstwerken is zo diep geworteld in het menselijk bestaan, dat er zelfs geen afvallige religie bestaat, die niet de kunst tot haar dienst heeft gebruikt.

Hoe heerlijk is het als we de boodschap van Zijn liefde ook horen en lezen en zien in de kunstwerken, die voor Hem zijn gemaakt.

Niet heersend in een aanbidding van een vals schoonheidsideaal, maar dienend de Schepper en Verlosser, die dat alles heeft gewerkt en doet werken. **Ook de Verlosser!**

Zo kunnen wij met de Vader spreken in de taal, die Hij ons heeft geleerd in de schepping. Zo kan de kunstenaar profet zijn.

P. van Loo.

BOEKBESPREKING

Reformatisch leven door B. Telder, uitgave van Buijten & Schipperheyn, Amsterdam, 1964.

Reeds veel te lang heeft dit mooi uitgevoerde boekje op een bespreking in ons blad moeten wachten. We maken daarvoor ons excuus aan Schrijver en Uitgever. De enige troost die het late verschijnen van deze recensie ons biedt is dat opnieuw de aandacht op dit boekje wordt gevestigd. En dat is het ten volle waard. Want het is een mooi, of beter gezegd: een **goed**, een **Schriftuurlijk** boekje. Ds Telder laat daarmee het licht van de Schrift vallen over alle mogelijke uitingen, aspecten, situaties van het menselijke, het christenleven en hij waarschuwt voor alle mogelijke gevaren die het bedreigen. Neen, het is geen boek vol laaiende hartstocht of profetische extase. Als je het leest is het alsof je bij een oude, wijze broeder zit die rust gevonden heeft voor zijn ziel en die nu met de bijbel in de hand vertelt hoe men als gelovigen, als kinderen Gods moet — beter gezegd: **mag** — leven voor Gods aangezicht. Ds Telder schrijft eenvoudig, pretentieloos en daarom ook indringend. Wat hij biedt is het werk van een man die jarenlang intens met de Schrift heeft omgegaan, er door en door in thuis is, het Woord van God liefheeft, verstaat en daarom ook Schriftuurlijke leiding kan geven aan zijn broeders en zusters. Dit boekje is inderdaad een geschrift dat de doorgaande reformatie dient. Ds Telder groepeerde wat hij zeggen wilde in vier onderdelen. Ze handelen resp. over Reformatie in het persoonlijk leven, het gezinsleven, het kerkelijk leven en over Reformatie naar de Schriften.

Ik heb in mijn exemplaar heel wat streepjes gezet bij passages die mij troffen. Ik zal er enkele hier overnemen. Men proeft daaruit tegelijk wat ons in dit boekje geboden wordt. Als Christen loopt men telkens gevaar, zo leest men op blz. 14 „dat men niet bij de werkelijkheid, maar bij zijn theorieën en redeneringen leeft. Zo kan men leven, niet in het Verbond, maar uit de verbondsgedachte. Men wandelt dan niet met de levende Heer, die ons leven van dag tot

dag draagt en leidt en verzorgt, en die om Christus' wil onze Vader is en in Zijn Woord ons toespreekt, maar bij een Godsvoorstelling, een bepaalde Godsidee, die men onder invloed van allerlei lectuur verkregen heeft.” Een algemene menselijkheid, zo heet het op blz. 28, „is iets onwezenlijks. We kunnen moeilijk bidden voor mensen, die we nooit gezien of waarvan (van wie?) we nooit gehoord hebben. De Schrift gaat er ons ook niet in voor. Ze vraagt vóór alles onze aandacht voor de werkelijke naaste, de mens waarmee (met wie?) we onder Gods bestel in contact leven: onze vrouw, onze man, onze kinderen en huisgenoten, onze broeders en zusters in de kerk, de mensen die in het dagelijks werk boven ons gesteld zijn, zij die bij ons aan de deur of op visite komen.” De volharding der heiligen, zo staat op blz. 90: „is een zeer troostrijk stuk van de leer der kerk. Mits we het goed verstaan. Want de volharding der heiligen betekent, dat Christus met de heiligen volhardt.” In verband met de noodzakelijke critiek op de preken schrijft Telder: „Het bouwen met hout, stro en stoppels behoeft nog geen valse profetie te heten. Valse profetie is het ingaan tegen de fundamenten van het Evangelie, en ingaan tegen hetgeen geschreven staat. Maar eenzijdigheden in de prediking; het zeggen van dingen, die verkeerd kunnen worden opgevat en toegepast worden; het zonder reden te velde trekken tegen „vermeende standpunten” van mededienaars, of het doen van losse beweringen, die voor het geloofsleven hinderlijk en gevaarlijk kunnen zijn, — dat alles maakt de preek nog niet tot leugenprofetie.” Ook in gereformeerde kringen, zo vindt men op blz. 117 „hoort men veelvuldig klagen over „die ellendige verdeeldheid”. Maar het eigenlijke waarover men klagen moest is de zonde, dat men menselijke vonden en wetten gaat invoeren om God te dienen en daardoor de gewetens gaat binden en dwingen op allerlei manier. Wanneer wij als gereformeerde mensen eens ophielden met de klacht over de gevolgen van de zonde (in dit geval de kerkelijke verdeeldheid) en wij gingen eens oprecht verdriet krijgen over de zonden en dwalingen, die de verdeeldheid veroorzaakt hebben, dan zou er kunnen komen een droefheid naar Gods wil, waarvan Paulus zegt (2 Cor. 7:10), dat zij een onberouwelijke inkeer tot heil brengt.”

Ik zal maar ophouden met citeren. Er zou nog veel meer te noemen zijn.

Uiteraard staan er in een boekje als dit ook wel dingen waarbij men een vraagteken zet. Op blz. 78 schrijft ds Telder: Een landskerk kende Paulus niet. Hij spreekt nergens van de kerk van Achaje of van Galatië, of van Azië. Neen, maar we lezen wel van de kerk van Judea, Galilea, Samaria (Hand. 9:31). Ik weet niet goed raad met de zin dat plaatselijke kerken „openbaringen” zijn van het éne lichaam van Christus (blz. 82). Een kerk kan moeilijk een openbaring zijn van een kerk. Een plaatselijke kerk is zonder meer kerk. Ze heeft alles wat een kerk tot kerk maakt. Ze is **de** kerk **dáár** en **dáár**. Zij is het lichaam van Christus **dáár**. Ik kan ook na wat ds Telder op blz. 92 v. schrijft niet inzien dat alle ambten in Christus' kerk als regel blijvend moeten zijn. En zo is er nog wel meer. Maar dit ontleemt niets aan de waarde van dit boekje.

Ds Telder is de laatste jaren vaak in de kerkelijke polemiek geweest. Men heeft soms alles behalve christelijk over hem gesproken. Hij heeft dat lankmoedig gedragen. Zoals de lezers weten ben ik het met de opvatting van ds Telder inzake de toestand van de gelovigen na het sterven niet eens. Ik geloof dat hij daaromtrent te veel wil weten. Maar dat verhindert mij niet dit boekje hartelijk aan te bevelen. En ik hoop dat heel velen het zullen lezen. Om wat het aan onderwijs met de Schriften biedt. Maar tegelijk ook om ds Telder **goed** te leren kennen!

C. V.

PERSSCHOUW

Over de Wet

Het is al een tachtig jaar geleden dat de bekende Afgescheiden predikant J. van Anel een boekje publiceerde over **De Mozaïsche Wet**.

Het is een schitterende studie. Bavinck prees haar hemelhoog. Omdat ook de functie van de wet allerwege in discussie is wil ik daarvan enkele fragmenten doorgeven.

Eerst dit:

Men houde wel in het oog, dat het geenszins de bedoeling der Wet is, om aan het godsrijk zijne laatste gestalte te geven, en een staat van volkomenheid in het leven te roepen. Integendeel vergenoegt zij zich met het besef van het betere op te wekken. Zij is geen einddoel, maar middel, overgang tot iets volkomener, dan zij zelve zich in het leven roept. **Hare bestemming is Christus; met dezen neemt hare heerschappij een einde.** Zij is niet de laatste, de volle, maar slechts de eerste, de voorlopige openbaring van Gods wil

omtrent zijn koninkrijk. Schoon volkomen, voor zover zij beantwoordt aan het oogmerk harer in-diening, blijkt het toch, zodra men haar met de staat van het koninkrijk der hemelen vergelijkt, dat haar het onvolledige aankleeft, eigen aan het kinderlijk tijdperk zelf, hetwelk zij bestemd is te regelen. De loochening dezer opvatting der Wet, als „geen ding volmakende”, Hebr. 7:19a, kenmerkt juist de geest van het joods farizeïsme. Geen wonder, dat het nieuwe testament, zonder iets aan het heilig karakter der Wet te kort te doen, er steeds de nadruk op legt, dat zij, hoe geschikt ook voor het kind, niet past voor de zoon. Daargelaten nog, dat de Wet, wegens de zonde, krachteloos en dodend is, Rom. 7:13, 2 Cor. 3:8, is de staat des godsrijks zelf, als gebouw der Wet aangemerkt, hoe voldoende ook voor zijn tijd, uiterst onvolkomen.

De Wet aldus Van Andel brengt het volk niet tot de hemelse dingen zelf, maar alleen tot geheiligde zaken van aardse natuur die alleen de hemelse dingen afbeelden.

Zij neemt de slagboom die ons van de hemel scheidt, geenszins weg.

Dat is vooral het thema van de brief aan de Hebreëen.

Eerst het kind van het nieuwe verbond komt tot het hemelse Sion, Hebr. 12:22. Maar Israël blijft, zij het op heilige bodem, toch nog op aarde.

Zijn standpunt ligt tegenover de tastelijke Sinaï, zijn tocht eindigt in het aardse Jeruzalem.

Omdat het nog een kindeke is, een, tot welks zinnen dient gesproken, wordt het voor dingen geplaatst, tot welker waarneming slechts oren en ogen nodig zijn, aardse dingen, door de Wet tot de rang van instellingen des heils verheven, om als schaduwen te spreken van het lichaam. Het is tot tastelijke en zichtbare, vergankelijke en verouderende dingen geheiligd; het ziet beelden en schaduwen, meer niet. Eerst de zoon wordt tegenover de wezenlijke, onzichtbare dingen geplaatst, die alleen door het geloof te zien zijn, zodat hun aanwezigheid door de van dit geestelijk orgaan verstoken mens niet eens wordt bespeurd. Hij alleen wordt niet slechts uit de wereld, maar ook van de aarde genomen, en niet tot de aardse schaduwen der hemelse dingen, maar tot de hemelen zelve geheiligd, zoals deze, door de genade Gods, tot de wezenlijkheid der aardse schaduwen gesteld zijn. **De Wet laat op aarde; zij wijst wel naar de hemel, maar scheidt ook van de hemel; zij brengt geen vleugelen mede. Het bloed van Christus alleen heiligt tot de hemelen!**

Van Andel bespreekt dan de vraag „of de Wet thans nog heerschappij heeft?”

Deze vraag kan zijn inziens na overweging van alles wat de Schrift van de Wet zegt gemakkelijk geantwoord worden.

Hij zegt daarvan het volgende:

‘t Is waar, dat zij zelf veelvuldig hare inzettingen eeuwig verklaart; maar dit behoeft ons niet te bewegen om deze vraag met de Jood toestemmend te beantwoorden. Het „eeuwige” waar de Wet van spreekt, valt zelf in de termen des tijds; ‘t is het eeuwigde dezer wereld, niet het eeuwigde der eeuwigheden. Duren zal de Wet, zolang de erfgenaam een kindeke is; de ganse tijd door, van de Vader te voren besteld, is zij een eeuwigde inzetting. Een tuchtmeester is zij gelijk, wiens lessen wel steeds van kracht blijven, en wiens werk zijn sporen in heel het leven des kinds nalaat, maar die zelf, na ‘s kinds verheffing tot zoon, zijn plaats moet verlaten. De vader blijft, de tuchtmeester gaat heen; en de eerstgeborene onder de broeders wordt zelf hoofd des huizes. **Tot de gemeente des nieuwen verbonds wordt gezegd: gij zijt niet onder de Wet, maar onder de genade en de waarheid, Rom. 6:14, Joh. 1:17.** Toch neemt de heerschappij der Wet geen einde, vóór haar eisen bevredigd, haar symbolen verwezenlijkt, haar beginselen bevestigd, haar bedoelingen bereikt zijn. Want eer gaan hemel en aarde voorbij, dan dat een titel of jota der Wet vallen!

Zo is het dus naar de Schrift onomstotelijk dat de heerschappij der Wet in Christus een einde neemt.

Haar heerschappij maakt plaats voor Christus en de Geest.

Dat betekent evenwel niet dat de Wet voor ons nutteloos zou zijn. In genen dele.

Over dat nut van de wet zegt Van Andel dan het volgende:

Om echter aan te wijzen, dat de Wet ook voor ons grote betekenis heeft, behoeft men zijn toevlucht niet te nemen tot splitsing der Wet. Gemeenlijk toch handelt men zó, dat men de zedelijke Wet, in de decalogo vervat, als iets dat op zich zelf staat, afscheidt van de levietische en maatschappelijke inzettingen, deze voor vervallen, geen voor eeuwiggeldend verklaart. Maar nergens kan men in de Schrift zelf grond vinden voor zulk een splitsing der Wet; daar wordt ons de Wet steeds voorgesteld als één ondeelbaar geheel, waarin wel onderscheiden kan worden, maar geen afscheiding gemaakt. Wij moeten de Wet in haar geheel laten, maar haar onderschei-

den van de wil van God, die door haar tot Wet, tot gebod en verbod, met belofte en vloek, wordt verheven. **Als Wet bezien, zijn wij van haar vrij; want Paulus zegt ons, Rom. 7:4, dat wij der Wet gedood zijn door het lichaam van Christus, opdat wij eens anderen zouden worden, desgenen namelijk, die van de doden opgewekt is.** Maar anders is het met de wil van God, in haar vervat, en tijdelijk als wet tegen ons overgesteld, tot hij, de onze geworden door de Geest, als Wet des eigen levens in ons werd gegeven. Deze wil van God, uit zijn Wet van ons gekend, blijft steeds de kenbron van goed en kwaad, en de regel onzes verborgen en openbaren levens, zodat niemand zich van dezelve vrij maken kan. Ja, deze wil is de zuivere uitdrukking van de wil des nieuwen mensen, en dus een toetssteen, waaraan wij beproeven moeten, of onze begeerten waarlijk bewegingen van ons geestelijk leven zijn. Hier valt echter op te merken dat de koninklijke wil, die zich in de Wet belichaamt, deels eeuwig, deels tijdelijk was; dit, niet twee van elkander gescheiden wetten, hebben wij in de Wet te onderscheiden. Dat er iets eeuwigs en iets tijdelijks in dezelfde Wet is, behoeft ons geen verwondering te baren, daar het tegendeel veel meer onnatuurlijk zou zijn. Immers zal elke vader aan zijn kind iets gebiedend, dat hij altijd wil, en iets, dat hij tijdelijk wil; altijd zal hij, om een voorbeeld te nemen, willen, dat het hem liefheeft, hoe oud het ook wordt, maar tijdelijk slechts, dat het ter schole ga, en de eerste beginselen der wetenschap leert. Zo ook is er in de Wet iets, dat steeds van kracht blijft, ook als het kind zoon is geworden, en iets, dat slechts gelding heeft, zolang de erfgenaam nog kind is. En opdat wij geen gevaar zouden lopen om ons te vergissen, zo is Christus zelf onze meester geworden, die ons door zijn apostelen geleerd heeft, welke de wil Gods is, die ook na onze verheffing boven het wettisch standpunt, in zijn huis heerschappij voert.

Dit Schriftuurlijke onderwijs over de Wet werd reeds voor tachtig jaar in de Afgescheiden Kerken gegeven.

Veel verder gekomen zijn we nog niet.

C. V.

Een woord van prof. Schilder

We hebben in deze rubriek al een paar maal iets overgenomen van wat in 1925 geschreven werd over de vraagstukken welke de eerste hoofdstukken van Genesis raken.

Prof. Buytendijk, de bekende hoogleraar in de biologie en psychologie, eerst aan de V.U., later in Groningen en nadat hij rooms was geworden, ook in Nijmegen, had bewezen dat in de V.U.-kringen over die eerste hoofdstukken van de Bijbel nog al „vrij” werd gedacht maar dat men dat uit vrees verzwegg.

We vernamen reeds hoe mannen als prof. Van Gelderen en prof. H. H. Kuyper daarop reageerden.

We geven nu iets door van wat prof. Schilder in verband daarmee opmerkte:

De beschuldiging van huichelarij van niet-ronduit durven spreken voor het volk, gelijk Prof. Buytendijk ze formuleerde, heeft natuurlijk niet nagelaten indruk te maken. Uit particuliere correspondentie weet ik trouwens, dat iemand... zich onmiddellijk bediende van de bovengemelde uitspraak van Prof. Buytendijk, en ter ondersteuning van de bewering, dat die jong-gereformeerden maar zowat hypocrieten zijn, mij de vraag voorlegde: of Prof. Buytendijk dan soms ook loog?

Het spreekt vanzelf, dat we hierop antwoorden: neen. Prof. Buytendijk meent het natuurlijk. Liegen is anders. Hij „ziet” het zo.

En de anderen, die met hem instemmen, natuurlijk eveneens.

Maar dat zij zo „zien”, bewijst nog niet dat het ook zo is.

En als het artikel van Prof. Buytendijk voornamelijk erop wijst, dat er leiders zijn, niet maar zo’n enkele, maar in getale, leiders die deze mooie naam niet verdienen, omdat ze anders spreken dan ze denken („huichelarij”), dan houden wij zonder enig nader bewijs, zulk een klacht onvoldoende gemotiveerd en dus betreutenswaardig.

Een merkwaardig voorbeeld levert wel wat Prof. v. Gelderen in de „Overtoomsche Kerkbode” heeft geantwoord met betrekking tot hetgeen door Prof. Buytendijk werd gezegd.¹⁾

Ieder voelt, hoe fataal, zij het onbedoeld, op het volk moet werken de klacht, dat de gereformeerden niet voor de dag durven komen met hun opvattingen, als zij tegen de „traditie” gekeerd zijn, terwijl toch de met name genoemde kwestie van de ouderdom der mensheid reeds voor het front van het volk is behandeld in een artikel, dat o.a. door mijzelf is overgenomen in de populaire pers. Ik heb zelfs zonder enig protest van enige lezer, het artikel van Prof. v. Gelderen willen toepasselijk maken voor het toch niet al te wetenschappelijk ingeklede zondagsschoolonderwijs; aan wat Prof. van Gelderen schreef, voegde ik de opmerking toe, dat men maar niet langer op het programma van

de kerstliederen der zondagsschool moest laten afdrucken het zeer bekende vaers:

veertig eeuwen van te voren
was de Heiland reeds beloofd.²⁾

Nogeens: geen enkele brief kwam met bezwaar. Ik concludeer eruit, dat Prof. Buytendijk niet alleen op onvoldoende wijze (althans, eer hij schrijven ging) heeft nagegaan, wat Prof. v. Gelderen naar buiten publiceerde, maar ook de bezwaarde en verslagen aangezichten van de gereformeerde horende kerkleden, min of meer in de droom slechts gezien heeft.

Want onze mensen verdragen meer dan men denkt.

En wie nauwkeurig kennis neemt van wat er in het publiek geschreven wordt, kan de bewijzen voor ‘t grijpen hebben. Voor het volk zijn toch geschreven de commentaren uit de „Korte Verklaring der H.S. met nieuwe vertaling” waarin de tekstcritiek, wel volgens gereformeerde maatstaf, maar dan toch zonder enige oneerlijke terughoudendheid, haar toepassing vindt; waarin de overlevering meermalen zonder veel drukte opzij wordt gezet; waarin aan ds. Kersten, Gravenmeijer, Lingbeek, Zandt volop gelegenheid gegeven wordt, weer een anti-Kuyperiaans geschrei op te heffen vanwege de afknibbeling der confessie; zegt deze niet, dat Paulus auteur is van Hebreëen, en wordt dat niet in twijfel getrokken door deze Kuyperiaanse bijbel „verklaring”, die dan bovendien nog ronduit durft zeggen, dat Calvijn al verklaard heeft, dat de opschriften der psalmen niet de sleutel der exegese zijn?

We hebben hier trouwens niet alleen op die Schriftkwesities het oog als wij constateren, dat het gereformeerde volk wel degelijk wordt voorgelicht, ook als het wat ouds er om moet verliezen. Heeft de muzikale kroniek, die Dr. J. C. de Moor in dit blad herhaaldelijk gaf, niet meermalen uitbundig geprezen wat in de christelijke pers over het algemeen (ook in de niet-confessionele) vaak contrabande is? Zijn er geen gereformeerde sprekers, die voor de volkerenbond pleiten; die in de arbeid tot volkerenvrede ook op de kansel een werk van de Geest zeggen te zien; die op andere wijze beginnen, de vraagstukken van de tijd onder de ogen te zien, zonder de uitkomst van hun denken te verzwijgen? Doch die zich daarbij binden aan hun confessionele overtuiging?

Huichelarij — het is een ernstige klacht. Maar van een verschijnsel, nog wel van toenemende duidelijkheid, nu men achter de schermen ziet, is geen sprake.

Het is dan ook mijn overtuiging, die ik met axiomatische beslistheid uitspreken mag, dat velen onder de aanklagers, „huichelarij” noemen wat niets anders is dan een voorzichtig wachten met publicatie, die onrijp of ontijdig zou zijn. Men moet niet vergeten, dat juist waar de liefde is, altijd een opvoedkundige taak ligt. Een predikant, die zijn mensen en zijn catechisanten liefheeft, zal zich om hunnentwille veel onzeggend, waarin hij voor zich geen kwaad ziet, enkel en alleen omdat hij door eigen voorbeeld anderen niet een sfeer inleiden wil, die voor hen gevaarlijk is. Wie dat met koude ziel qualificeert als „doen alsof” kan alle eerlijke paedagogen ermee in de hoek werpen.

Trouwens we keren de zaak om! Ik meen, dat juist de gereformeerden in de **allerlaatste** plaats iets hebben te verbergen. Zodra zij een mening hebben kunnen vormen, die op **organische** wijze met het standpunt der confessie zich laat verbinden, zijn wij klaar. Want wat zij dan overgeven aan de publieke belangstelling heeft zijn wortel in de gemeenschappelijke bodem van de gereformeerde belijdenis. Het is dan niet meer een persoonlijk inzicht, dat slechts als eigen privaatsbezit kan worden aangeprezen, doch het treedt frank en vrij naar voren als een geestelijk bezit, waarop de confessionele **gemeenschap** recht heeft.

Tot zover prof. Schilder.

Er komt D.V. nog meer.

C. V.

¹⁾ Dit antwoord namen we een paar weken geleden in een Persschouw over.

²⁾ Prof. Van Gelderen wees later ook op dit vaers, nl. in zijn artikel over Chronologie in de Chr. Enc. I, 462.

Een Open Brief

In „Getrouw” van juli stond de volgende Open Brief van A. Warnaar, Associate General Secretary van de I.C.C.C. afgedrukt, gericht aan „De Rotterdammer”.

Ik ben u dankbaar dat u in uw blad van 19 juni aandacht schenkt aan het bijzondere nummer van „Getrouw” waarin verschillende leden van de Gereformeerde Kerken hun bezwaren uiten tegen „de oecumenische koers” van deze kerken.

Aan het einde van uw artikel protesteert u tegen uitlatingen van Ds. Keur en Ds. Schelhaas die uitspreken dat de mensen in de grote gereformeerde pers en ook in de christelijke dagbladers, als het over de oecumenische vra-

gen gaat, eenzijdig worden voorgelicht.

En dan adviseert u deze schrijvers contact op te nemen met Ds. Maris of met mij en „te vragen of u ooit geweigerd heeft enige landelijke vergadering te verslaan of enige van belang aan te kondigen”.

U spreekt in dit verband van „een misverstand dat kennelijk niet uit de weg te ruimen is”. Dat misverstand is inderdaad nog veel groter dan u zich bewust is. Want hoewel ik graag bereid ben te verklaren dat u nog nooit geweigerd heeft „een landelijke vergadering te verslaan, of enige uitgave van belang aan te kondigen”, moet ik toch instemmen met de geuite klachten.

Deze heren klaagden ook niet dat u weigerde een verslag van een ICCV-vergadering op te nemen, maar het gaat hier om iets anders. U weet voor uw blad op pagina 2 altijd heel wat interessant kerknieuws bij elkaar te zamelen. En dan komt naar onze mening de Wereldraad en alles wat daarmee samenhangt royaal aan zijn trekken, en dan komen de tegenstanders van de Wereldraad er veelal maar bekaaid af.

Nu weet ik uw antwoord al. Wij krijgen dan altijd te horen: Het gaat bij de krant om „nieuws”. Als u werkelijk „nieuws” hebt, plaatsen wij dat heus wel. En dan komen we vanzelf terecht bij de vraag wat u als „nieuws” beschouwt.

Ik wil uit het laatste halfjaar enkele feiten noemen. In Canada publiceerde de grote United Church een nieuwe Zondagsschoolcursus, een boek van 41 delen, waarmee een bedrag van meer dan een miljoen dollar gemoeid was. Daarin schiet van het oude Bijbelgeloof niet veel over en er is in Canada grote deining over ontstaan.

De Amerikaanse kerken die bij de Gereformeerde Wereldbond zijn aangesloten ontwierpen een „oecumenische Geloofsbelijdenis”, een nieuwe versie van de 12 artikelen, aangepast aan deze tijd. Er wordt in deze belijdenis o.a. niet gesproken over de maagdelijke geboorte van de Here Jezus; de opstanding op de derde dag; Zijn lichamelijke hemelvaart of Zijn wederkomst om te oordelen de levenden en de doden.

Enkele weken geleden werd op de General Assembly van de grote United Presbyterian Church in principe een nieuwe geloofsbelijdenis aanvaard, de „Belijdenis 1967”, eveneens aangepast aan deze tijd. De oude Westminster Confessie wordt bijgezet in de eerbiedwaardige rij van de vroegere confessies, zoals de 12 Artikelen en de Geloofsbelijdenis van Nicea.

Verschillende leerstellingen die de Presbyteriaanse kerk steeds beleden heeft, komen in de „Belijdenis 1967” (zo genoemd omdat men verwacht dat ze in 1967 definitief zal worden aanvaard) niet meer voor.

Deze feiten zijn u bekend, kunnen u althans bekend zijn. Ik kan mij echter niet herinneren daarover iets in uw blad gelezen te hebben.

En dan rijst bij ons de vraag: waarom niet? Acht u dit geen „nieuws”? Acht u b.v. de rozencultuur in Nes Ammim belangrijker dan het feit dat verschillende grote kerken de oude belijdenis steeds meer loslaten? Of wordt over deze dingen niet geschreven omdat men vreest dat dit de Wereldraad-vrienden onaangenaam zou zijn?

Eenvoudige vrome zielen, die zich nu laten leiden door allerlei schone dingen, die van de Wereldraad worden gezegd, mochten eens wakker schrikken als ze zagen wat er in die grote kerken, die bij de Wereldraad zijn aangesloten, werkelijk te koop is.

Op deze vragen weten wij geen antwoord. Maar in elk geval lezen wij van deze dingen uiterst weinig in uw blad, en in onze pers in het algemeen, en dit is wat Ds. Maris en ik, met Ds. Keur en Ds. Schelhaas, betreuren.

Ik vertrouw dat, waar u uw lezers naar Ds. Maris en mij verwees, u ze deze verklaring niet zult onthouden.

Er is geen doeltreffender propaganda voor het moderne oecumenisme dan de sympathieke berichtgeving daaromtrent in de grote christelijke pers — met verzwijging van die feiten welke bezorgdheid zouden kunnen veroorzaken.

C. V.

Boekbespreking

In onze bespreking van de brochure van dr Arntzen zijn tal van drukfouten blijven staan. Excuus aan onze lezers. We achterhalen ze niet: de lezers hebben ze zelf wel kunnen verbeteren. G. Visee.

Aanvullende mededelingen betreffende Bijbelstudies van Ds. Schaeffer.

In aansluiting aan hetgeen we kortgeleden mededeelden omtrent de Bijbelstudies van Ds. Schaeffer het volgende:

Men kan ze bestellen bij Prof. Dr. H. R. Rookmaaker door middel van een postgirobiljet, te storten op no. 173747. De prijs is f 3.—; bij afname van 20 of meer exemplaren f 2.—.

KERKNIEUWS

Beroepen te Blija: D. Noort te Drogeham; te Hasselt: A. Geelhoed te Zwagerveen-Zwaagwesteinde.

Bedankt voor Opende-Surhuisterveen: W. Bax te Zwartzluis.

Ds. A. v. d. Ziel. De P.S. van Groningen heeft in haar vergadering van 1 oktober 1965 haar eindbeslissing genomen inzake het verzoek van de classis-Groningen haar oordeel betreffende de afzetteenswaardigheid van Ds. A. v. d. Ziel te toetsen.

De synode kwam tot het oordeel, dat de classis terecht uitsprak dat Ds. A. v. d. Ziel geheel van zijn dienst is af te zetten.

Ds. C. de Haan. De classis Alberta-Manitoba heeft op verzoek van de kerk te Winnipeg als zijn oordeel gegeven, dat Ds. C. de Haan geheel van zijn dienst dient afgezet te worden. Ds. de Haan was door de kerkeraad van Winnipeg geschorst, omdat hij niet bereid was de drie formulieren van enigheid te ondertekenen.

Ds. I. de Wolff. In de overvolle congreszaal van de Twentse Schouwburg te Enschede werd vrijdagavond 24 september j.l. het feit herdacht, dat Ds. I. de Wolff, van Enschede-Noord, dertig jaar geleden als predikant van Enschede werd bevestigd. Tevens was het vijfendertig jaar geleden, dat hij zich aan zijn eerste gemeente, n.l. die van Mussel, verbond. Het woord werd o.m. gevoerd door de brs. Apperlo, Selders, Gort en door afgevaardigden van de kerken van Oldenzaal, Glanerbrug en Hengelo. Ook Ds. D. Zemel, Dr. R. H. Bremmer en Ds. W. G. Raven boden hun gelukwensen aan. Br. Jac. v. d. Kolk herinnerde eraan, dat Ds. de Wolff vijftien jaar lang leraar geweest was van de Gereformeerde onderwijzers opleiding te Enschede. Verschillende fraaie geschenken werden aangeboden. Tenslotte betuigde de jubilaris zelf zijn dank voor alles wat hem in zijn ambtsdienst geschonken was.

Ds. H. van Ommen. Zondag 26 september nam Ds. H. van Ommen met een preek over 2 Cor. 12 : 76-9a afscheid van de gemeente van Winschoten. Namens de kerkeraad sprak br. W. Wiéske een woord van dank en vaarwel. Br. v. d. Flier voerde het woord namens de christelijke gereformeerde kerk van Winschoten. Hij memoreerde, dat door de wijze, waarop Ds. van Ommen de samensprekingsvergaderingen had geleid, beide kerkeraden heel wat dichter bij elkaar waren komen te staan. Het speet de christelijke gereformeerde broeders, dat het uur van scheiden reeds zo spoedig was aangebroken. Ze hadden graag gezien, dat het tevoren tot kanselruil was gekomen.

Ds. H. Schuurman. Na bevestiging door zijn voorganger Ds. P. Deddens met een preek over 2 Petr. 1 : 19-21 deed op 5 september kand. H. Schuurman zijn intrede bij de gemeente van Creil (NOP) met een preek over 2 Cor. 5-7. Veel genodigden uit de andere kerken van de NOP en van Urk woonden de dienst bij.

Kandelaarkerk te Groningen in gebruik genomen. Op 30 september nam de kerk van Groningen-Oost haar nieuwe kerkgebouw, de Kandelaarkerk, in gebruik. Dit fraaie kerkgebouw, dat gedeeltelijk boven het water van de Hamburgervijver is gebouwd, kwam tot stand onder architectuur van het architectenbureau Van Loo. Het woord werd gevoerd door de wijkpredikant Ds. A. Jagersma, de architect Ir. van Loo, die als cadeau van architect, bouwers en leveranciers een fraai doopvont aanbood, dat uit kalk gehouwen is door Jaap Rusticus, de voorzitter van de Commissie van Beheer de heer D. Vonck, wethouder P. G. van Delden, Ds. F. Mul, Ds. D. van Dijk en Ds. S. S. Cnossen. Voor de meubilering en outillage van de bijgebouwen werden vele geschenken aangeboden.

ADRESSEN

Ds. H. Schuurman, Graaf Florislaan 35, Creil (NOP), telef. 05278-4436, postrekening 976366; **Amersfoort-Centrum,** penningmeester diaconie: P. Eigenraam, Marconistraat 55, Amersfoort, telef. 03490-18251, postrekening 61420; **Zwolle,** scriba: M. Lok, Korenbloemstr. 89, telef. 14088; sub-scriba: H. W. Rodink, Meppelerstraatweg 123; **Zutphen,** diaconie: P. van der Veen, Prof. Piersonstr. 22, Zutphen, telef. 05750-6012.

V.G.S. WAGENINGEN

Het bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Wageningen heeft de eer U mee te delen dat tijdens de Algemene Ledenvergadering van 30 sept. j.l. als fiscus is ingesteld: A. Klapwijk, Hoogstraat 80, Wageningen.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

Correspondentie

Via de drukker bereikte ons het verzoek van een broeder uit Wageningen om hem het adres te geven van "Haga", de schrijver van "Nachtgebied van een diaken". Dit stukje werd opgenomen met onze vorige verantwoording. Daar het overgenomen werd uit "Het Diakonaat", is ook ons niet bekend wie er achter dit pseudoniem schuil gaat.

Verblijvend

waren de reacties in klinkende munt op het vorige "Ingezonden". Wij menen hieruit te mogen afleiden, dat velen de strekking daarvan hebben verstaan. Het is mede hieraan te danken, dat in de maand september f 3.676,07 werd ontvangen. Daar het ons met grote dankbaarheid heeft vervuld, zeggen wij aan allen: hartelijk dank.

We gaan verder

Dat doet de J.V. "Calvijn" te Utrecht, die deze week haar 50-jarig bestaan viert. Men doet dit niet met het eten van veel gebak. Geen feest voor zichzelf, doch voor het tehuis. Er zijn drie verkoopdagen georganiseerd, waarvan de laatste op de zaterdag, dat u dit blad in handen krijgt. Voor de Stichtse kerkleden een kans om dit feest mee te vieren. In "Stichtse-Klanken" kunt u nadere inlichtingen vinden. U kunt er veel waardevolle artikelen kopen. Zo kunnen mannen en jongens er terecht om voor zijn vrouw, verloofde of zussen een mooie handtas te kopen. De hele zaterdagmiddag is men bereid u van dienst te zijn. Daarom zeggen wij: zorgt, dat u er bij bent.

Verantwoording

"Catechisatiebusje Gereformeerde Kerk Zoetermeer" f 33,— opgebracht bij een collecte van een kerkdienst op Terschelling f 25,—; opbrengst catechisatiebusje Culemborg f 15,—; van collecte gehouden op samenzangdienst f 8,50; door de jeugd van Eindhoven tijdens kampeerweek bijeengebracht f 117,51; wij kregen Alie ter opvoeding. Uit dank een steentje voor de kindbescherming f 5,—; Pieter Karel f 5,—; gift i.v.m. geboorte Annie f 10,—; uit vreugde voor de geboorte van Willemien f 10,—; gift n.a.v. geboorte f 10,—; ter gelegenheid van de geboorte van onze zoon f 10,—; bij de geboorte van Eveline Henriëtte f 10,—; nog enkele steentjes voor het eigen tehuis f 50,—; nog een "steentje" voor het kindertehuis f 25,—; "A.W." f 10,—; voor het kind der kerk in nood f 5,—; dank voor goede wensen f 2,50; uit dank voor uw felicitatie t.g.v. ons huwelijk f 5,—; Oppascentrale Groningen-Zuid f 150,—; M.V. Mirjam, Helpman-Groningen, opbrengst bazar f 45,—; nagekomen gift van de Vr.ver. "Het Woord Getrouw" te Groningen f 15,—; Vr.ver. "Sola Gratia", Rotterdam-Delfshaven-W. f 20,48; via G.R.V. f 12,50; Uitgespaarde reisgelden d.m.v. lift f 25,—; Verder nog giften: 1 van f 2,—; 5 van f 2,50; 11 van f 5,—; 1 van f 7,50; 23 van f 10,—; 1 van f 15,—; 3 van f 20,— en 6 van f 25,—.

In totaal ontvangen over de maand september:

van kerken	f 2.670,09
van particulieren	f 1.005,98

Collecten en giften voor het tehuis ontvangen wij gaarne op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Met grote dankbaarheid en blijdschap berichten wij U dat de Here ons nu een gezond kind heeft gegeven, een dochter

GEERTRUIDA JACOBA

(Gerda)

T. Meins

J. K. Meints-Cruiming

Assen, 5 oktober 1965

Beilerstraat 49

BETALING ABONNEMENTSGELDEN OPBOUW

Met 1 oktober begon het tweede halfjaar van Opbouw.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor Opbouw. Ten overvloede vermelden we nog even de prijs.

Voor een geheel jaar f 12.—

voor een half jaar f 6.—

Studenten betalen f 8.—

voor een geheel jaar

Buitenland f 15.—

Australië per luchtpost f 40.—

Andere landen per luchtpost f 25.—

Mogen we op Uw medewerking rekenen? Hartelijk dank!

De administratie